

De blokken zijn:

Blok 1: Cultuur van de kerk in de elfde tot en met de veertiende eeuw

Blok 2: Hofcultuur in de zestiende en zeventiende eeuw

Blok 3: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw en Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis. In het vragenboekje zie je in de marge bij elke vraag een lijntje met daaronder meestal één of meer bronnen die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op het beeldscherm zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

In het vragenboekje is een inleiding bij een vraag cursief gedrukt. Op het beeldscherm staat deze, niet cursief, in het vak direct boven de vraag.

In het vragenboekje wordt een vetgedrukt woord uitgelegd in een voetnoot. Op het beeldscherm is zo'n woord blauw en vetgedrukt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Voor dit examen zijn maximaal 77 punten te behalen; het examen bestaat uit 35 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1

Dit blok gaat over theater in de Middeleeuwen. Hierbij wordt ingegaan op de Nederlandstalige jeugdfilm *Mariken* (2000) van André van Duren en op de schrijver Jacob van Maerlant.

video 1

De Nederlandstalige jeugdfilm 'Mariken' speelt in de Middeleeuwen. In de film wordt het verhaal verteld van een meisje dat in 'zeven dagen' de wereld leert kennen. Mariken, een vondeling, groeit op in een bos waar de wijze Archibald haar de belangrijkste levenslessen leert: elke dag je voeten wassen, geitenmelksepap eten en boeken lezen. In videofragment 1 zie je Archibald en Mariken in hun boshut. Mariken leest voor uit het boek 'De klucht der mensheid'.

Het beeld dat in deze film wordt gegeven van de opvoeding van kinderen wijkt af van de werkelijkheid in de Middeleeuwen.

2p 1 Leg dit uit aan de hand van twee voorbeelden uit videofragment 1.

tekst 1

Lees tekst 1.

video 2

In videofragment 2 zie je Mariken die voor het eerst de stad bezoekt. Ze is toeschouwer van een wagenspel, uitgevoerd door rondtrekkende artiesten. Het wagenspel in de film is gebaseerd op het leerdicht 'Maskeroen' van Jacob van Maerlant. Hierin voeren Maria en de duivel een dispuut, met God als rechter, over de slechtheid van de mens.

De 'slechtheid van de mens' was een voor het publiek herkenbaar thema dat in het dagelijks leven een belangrijke rol speelde.

2p 2 Leg dit uit.

video 2

In het middeleeuwse theater kwam het personage van de duivel vaker voor. Zo 'n duivel had een belangrijke symboolfunctie: de personificatie van het Kwaad.

In videofragment 2 is te zien dat de duivel (de figuur in het rood) in dit wagenspel ook nog een andere, meer theatrale functie heeft.

1p 3 Geef aan welke theatrale functie dat is.

video 2

3p 4 Beschrijf hoe het wagenspel in videofragment 2 is geënceneerd.

Doe dit aan de hand van de kenmerken van elk van de personages, de vormgeving (decor en rekwisieten) en de speelstijl.

video 2

video 3

In videofragment 3 is hetzelfde spel te zien, maar dan gespeeld aan het hof.

De speelstijl aan het hof is duidelijk anders dan de speelstijl in de straatuitvoering.

2p 5 Noem twee verschillen in speelstijl en geef voor beide verschillen een verklaring.

In de Middeleeuwen had het theater, zoals ook is te zien in de film, een plaats op kermissen en aan hoven. Een van zijn functies was het bieden van vermaak.

Het theater speelde in de Middeleeuwen ook een rol bij andere gelegenheden.

3p 6 Noem drie van deze gelegenheden en geef bij elk aan welke rol het theater daarbij vervulde.

Een toneelspeler had in de Middeleeuwen letterlijk een 'vrij' beroep. Dat werd wel als een voordeel gezien door hen die ervoor kozen, maar maatschappelijk gezien was het beroep niet erg aantrekkelijk.

3p 7 Leg aan de hand van een *politiek*, een *economisch* en een *sociaal* aspect uit waarom het beroep van toneelspeler minder aantrekkelijk was.

tekst 1 *Lees tekst 1.*
De vermoedelijke brontekst van 'Maskeroen', het Latijnse leerdicht 'Litigacio Mascaron contra genus humanum', werd waarschijnlijk gebruikt bij het onderwijs op scholen zoals die van Sint-Donaas.

- 3p **8** Leg aan de hand van drie aspecten uit, waarom de *Litigacio* een geschikt leermiddel was voor het onderwijs op dergelijke scholen.

tekst 1 *De 'Litigacio' - en dat gold evenzeer voor 'Maskeroen' - was door haar vorm bij uitstek geschikt om gespeeld te worden. Mogelijk werd de 'Litigacio' inderdaad gespeeld op de school van Sint-Donaas.*

- 3p **9** Leg aan de hand van drie aspecten uit, waarom dit leerdicht geschikt was om als drama opgevoerd te worden.

Blok 2

Dit blok gaat over de hofkunstenaar en biograaf Giorgio Vasari (1511-1574) en de hofcultuur van De' Medici in de zestiende eeuw.

tekst 2 *Lees tekst 2.*
In 1550 publiceerde Giorgio Vasari de eerste uitgave van 'De Levens', een verzameling biografieën van bekende renaissance-kunstenaars. Vasari droeg dit boek op aan Cosimo de' Medici, hertog van Florence.

Uit de tekst blijkt dat Vasari verschillende motieven had om zijn boek aan Cosimo de' Medici op te dragen.

- 3p **10** Noem drie van deze motieven.

tekst 2 *Lees tekst 2.*
Bij het schrijven van zijn biografieën ging Vasari ervan uit dat de kunst van de Renaissance een bepaalde ontwikkeling had doorgemaakt.

- 2p **11** Geef aan welke ontwikkeling Vasari zag en leg vervolgens uit hoe de door hem geschetste ontwikkeling aansluit bij het begrip 'wedergeboorte'.

Dat Vasari een boek schreef over de levens van verschillende kunstenaars paste binnen de tijd waarin hij leefde.

- 1p **12** Leg dit uit.

tekst 3 *Lees tekst 3.*
In zijn boek besteedde Vasari ruim aandacht aan Leonardo da Vinci (1452-1519). Uit zijn beschrijving komt naar voren dat Da Vinci al tijdens zijn leven een bijzondere status genoot.

Leonardo da Vinci bezat eigenschappen die hem bestempelden tot zowel een ideale hoveling als een renaissance-mens bij uitstek.

- 2p **13** Leg dit voor beide aspecten uit.

afbeelding 1 *Da Vinci verrichtte tijdens zijn leven onderzoek op veel verschillende terreinen. Zijn bevindingen legde hij vast in talloze tekeningen, zoals op afbeelding 1 en 2.*

afbeelding 2 Deze afbeeldingen illustreren dat Da Vinci juist als kunstenaar aansloot bij het wetenschappelijk onderzoek van zijn tijd.

- 2p **14** Leg dit uit.

Schoolexamen CKV2 vwo 2005-II

havovwo.nl

---

afbeelding 3 *Op afbeelding 3 zie je 'De School van Athene' van Rafaël (1483-1520). Op afbeelding 4 zie*
afbeelding 4 *je 'De Schepping van Adam' van Michelangelo (1474-1564), een detail van het plafond*
voor de Sixtijnse kapel.

Veel bewondering had Vasari voor het werk van Rafaël en Michelangelo. Zo schreef hij over 'De School van Athene' dat Rafaël met "...de compositie van het tafereel als geheel [...] een rijke proeve van bekwaamheid leverde." En over Michelangelo's Adam in 'De Schepping van Adam' meldde Vasari: "...het lijkt of hij opnieuw door zijn eerste en hoogste schepper is geformeerd."

Duidelijk is dat Vasari hier beide werken beoordeelt vanuit een renaissancistische visie op de schilderkunst.

2p **15** Geef voor beide werken aan in welk opzicht het citaat verwijst naar een specifiek aspect van de renaissancistische visie op de schilderkunst.

afbeelding 3 *Zowel 'De School van Athene' van Rafaël als Michelangelo's plafondschildering in de*
afbeelding 4 *Sixtijnse kapel werden destijds geschilderd in het Vaticaan. Dat naast de religieuze*
voorstellingen die Michelangelo aanbracht in deze omgeving ook een voorstelling kon
worden geschilderd die betrekking heeft op de klassieke oudheid, werd destijds
vanzelfsprekend gevonden.

2p **16** Leg uit waarom in het Vaticaan naast de religie ook de klassieke oudheid aandacht kreeg.

afbeelding 3 *Op het fresco 'De School van Athene' heeft Rafaël in het midden van de voorstelling de*
afbeelding 3a *filosofen Plato en Aristoteles afgebeeld (zie het detail op afbeelding 3a). Te zien is dat*
Plato naar boven wijst, terwijl Aristoteles een meer naar de aarde gericht gebaar maakt.
De door Plato en Aristoteles gemaakte gebaren houden verband met hun filosofische
opvattingen. Deze opvattingen zijn heel lang van invloed geweest op het denken over kunst.

4p **17** Geef, uitgaande van de gemaakte gebaren, voor beide filosofen aan welke filosofische idee ten grondslag ligt aan hun visie over kunst. Geef tevens aan wat die visie op kunst inhoudt.

In 1555 trad Vasari als hofkunstenaar in dienst van Cosimo de' Medici, aan wie hij de eerste uitgave van 'De Levens' had opgedragen. In zijn tweede editie van 'De Levens' uit 1568 onderstreepte hij het belang van deze gebeurtenis door een uitspraak van Michelangelo aan te halen: "Giorgio, dank God dat hij ervoor heeft gezorgd dat je hertog Cosimo mag dienen."

3p **18** Geef drie redenen waarom Vasari zijn benoeming tot hofkunstenaar als een belangrijke stap in zijn loopbaan zag.

In de zestiende eeuw organiseerden de Medici's in Florence regelmatig grote feesten ter gelegenheid van bijzondere gebeurtenissen zoals intochten in de stad en huwelijken. Ook andere hoven organiseerden dergelijke feesten.

Hofkunstenaars leverden belangrijke bijdragen aan het realiseren van deze feesten. Op hun artistieke kwaliteiten werd nadrukkelijk een beroep gedaan.

2p **19** Geef twee voorbeelden van artistieke bijdragen die bij dergelijke feesten van hofkunstenaars werden verwacht. Beperk je tot de beeldend kunstenaars.

tekst 4 *Lees tekst 4.*

In 1574 overleden zowel Vasari als zijn broodheer Cosimo I. De opvolger van Cosimo I, Francesco, overleed in 1587 en werd op zijn beurt opgevolgd door groothertog Ferdinando. Deze had voor de organisatie van de feestelijkheden van 1589 niet alleen Buontalenti (1536-1608), de opvolger van Vasari, beschikbaar. Hij nam ook een uitgebreide artistieke en organisatorische staf in dienst. Verder contracteerde hij een aantal schrijvers, die een verslag van de festiviteiten moesten maken.

Dat Ferdinando deze festiviteiten zo groots organiseerde wijst erop dat er meer op het spel stond dan alleen het vieren van zijn huwelijk.

2p **20** Geef twee motieven die Ferdinando had om de festiviteiten rond zijn huwelijk op een dergelijke schaal te organiseren.

afbeelding 5
tekst 4
video 4

Lees tekst 4.
Op afbeelding 5 zie je het toneelbeeld voor het derde intermedio van La Pellegrina, waarin de god Apollo de draak doodt met zijn pijlen. Op videofragment 4 zie je een gedeelte uit dit intermedio in de reconstructie van 1989. Hierin zijn enkele spectaculaire theatereffecten te zien. Deze werden destijds met veelal andere middelen gerealiseerd dan in deze videoregistratie is gebeurd.

2p **21** Noem twee spectaculaire effecten die in videofragment 4 te zien zijn en geef voor elk effect aan hoe Buontalenti ze destijds vermoedelijk gerealiseerd heeft.

1p **22** Noem één hedendaags technisch middel dat in deze videoregistratie is gebruikt.

video 4

In videofragment 4 zie je ook Apollo dansen, aan het begin alleen, later met anderen. De intermedi van de Italiaanse hofspektakels, en vooral die van 1589, worden wel gezien als de aanzet tot zowel het ontstaan van de opera als van het ballet.

2p **23** Noem twee aspecten van het ballet die al in dit intermedio-fragment te zien zijn.

video 5

Videofragment 5 is een gedeelte uit het laatste intermedio, getiteld 'De afdaling van Apollo en Bacchus samen met Ritme en Harmonie'. Hierin dalen Apollo en Bacchus samen met anderen af van de Olympus naar de aarde, waar zij een gezang aanheffen voor het huwelijkspaar. Daarna verenigen de stervelingen zich met hen in een dans en zingen een lied ter ere van Ferdinando en Christina.

Te zien is dat de uitvoering van de dans beïnvloed is door een renaissance-opvatting over schoonheid.

2p **24** Benoem deze renaissance-opvatting over schoonheid en geef aan hoe die opvatting in de uitvoering van de dans terug te vinden is.

tekst 5
video 5

In tekst 5 is de vertaling afgedrukt van de in videofragment 5 gezongen tekst.
In het intermedio op videofragment 5 is sprake van een allegorische verbeelding, die betrekking heeft op Ferdinando I.

2p **25** Geef aan wat deze allegorische verbeelding inhoudt.

Blok 3

Onderwerp van dit blok is jazz in relatie tot vernieuwingen in de West-Europese muziek in de eerste decennia van de twintigste eeuw. Daarnaast wordt aandacht besteed aan jazz binnen het postmodernisme en de massacultuur.

muziek 1
tekst 6

Lees tekst 6.
Muziekfragment 1 is het begin van Scott Joplin's 'Maple Leaf Rag' uit 1899. De ragtime groeide eind negentiende eeuw uit tot een grote rage, eerst in Amerika en snel daarna ook in Europa. Het ontstaan van deze rage werd begunstigd door de economische omstandigheden rond 1900 en door bepaalde middelen waarmee de rage zich snel en wijd kon verspreiden.

3p **26** Geef aan welke economische omstandigheden dat waren en noem, buiten de in tekst 6 aangegeven middelen, nog een ander middel dat bij de verspreiding een belangrijke rol speelde.

Geef tevens aan wat de muzikale redenen waren voor deze rage.

muziek 2
muziek 3
tekst 6

De Franse componist Debussy (1862-1918) componeerde in 1906/1908 'Children's Corner' voor piano. Het laatste deel daaruit heet 'Golliwogg's Cake-walk' (muziekfragment 2). Strawinsky (1882-1971) componeerde diverse ragtimes zoals 'Piano-Rag-Music' uit 1919 (muziekfragment 3).

- 2p **27** Leg uit waarom juist in die tijd componisten als Debussy en Strawinsky zich bezig hielden met deze muziek.

muziek 2
muziek 3

Strawinsky ging bij het componeren van ragtimes anders te werk dan Debussy. Dit is duidelijk te horen in zijn 'Piano-Rag-Music'.

- 3p **28** Leg uit wat het verschil is tussen Debussy's verwerking van de ragtime en de wijze waarop Strawinsky de ragtime verwerkt. Benoem vervolgens twee kenmerken van Strawinsky's muziek die je antwoord ondersteunen.

muziek 1
muziek 4

Ragtimes werden al snel een belangrijk onderdeel van het repertoire van jazzbands. Muziekfragment 4 is een opname uit 1934 van de 'Maple Leaf Rag', gespeeld door Earl Hines and his Orchestra.

Afgezien van het feit dat hier een jazzband speelt zijn er nog andere verschillen ten opzichte van de pianoutvoering van Scott Joplin.

- 2p **29** Noem er twee.

muziek 1
muziek 4
tekst 7

Lees tekst 7.
In bepaalde kringen werden jazz en aan jazz verwante muziek als een minderwaardig soort muziek beschouwd. Hiervoor werden esthetische en morele redenen aangevoerd.

- 3p **30** Geef drie redenen waarom jazz en aan jazz verwante muziek als minderwaardig werden beschouwd.

*Gaandeweg de tweede helft van de twintigste eeuw was jazz als kunstvorm geaccepteerd. Rond 1975 was jazz onderdeel geworden van een muzikale avant-garde. Jonge jazzmusici stelden zich in die tijd de vraag waarom ze steeds door zouden moeten gaan met het zoeken naar nieuwe 'sounds' en het ontwikkelen van nieuwe stijlen. Dit leidde tot een eclectische en wat later werd aangemerkt als een **deconstructivistische**¹⁾ houding tegenover het muzikale verleden.*

- 2p **31** Leg uit wat in de muziek wordt bedoeld met een eclectische en met een deconstructivistische houding.

muziek 5

In Nederland wordt postmoderne muziek gespeeld door onder meer Willem Breuker met zijn Willem Breuker Kollektief, opgericht rond 1975.

Muziekfragment 5 is uit *Zaanse Pegels*, een werk van Willem Breuker uit 1990/91.

- 1p **32** Leg uit waarom deze muziek postmoderne jazz genoemd kan worden.

muziek 6
muziek 7
tekst 8

Lees tekst 8.
Op 9, 10 en 11 juli 2004 is in Den Haag het North Sea Jazz Festival gehouden. Twee van de optredende artiesten waren Alicia Keys en Michael Brecker. Muziekfragment 6 is uit het nummer 'If I ain't got you' van de cd 'The Diary of Alicia Keys' (december 2003). Muziekfragment 7 is van de cd 'Wide Angles' van Michael Brecker (september 2003).

- 1p **33** Leg uit waarom beide artiesten passen in een festival zoals het North Sea Jazz Festival.

noot 1

deconstructie: een kritisch proces waarbij versterde/gestolde begripssamenhangen worden opgeheven en heroriëntering van betekenissen plaatsvindt

Schoolexamen CKV2 vwo 2005-II

havovwo.nl

---

muziek 6

muziek 7

Alicia Keys scoorde met haar muziek wereldwijd verschillende hits. De muziek van Michael Brecker is naar haar aard geen hitparade-muziek.

2p **34** Geef aan de hand van beide fragmenten een muzikale verklaring voor dit verschil.

Het North Sea Jazz Festival is jaar op jaar omvangrijker geworden. In een artikel in NRC/Handelsblad werd naar aanleiding van de grootte van het festival laatdunkend gesproken over een publiek dat 'zappend langs de zalen' gaat.

Duidelijk is dat de grootte van het festival voor een aantal muziekliefhebbers een keerzijde heeft.

2p **35** Bespreek deze keerzijde aan de hand van twee aspecten.